

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Toxic tropics

Gender, nature and capitalist transformations in the southern coast of Ecuador

Galarza Suárez, M.L.

Publication date

2020

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Galarza Suárez, M. L. (2020). *Toxic tropics: Gender, nature and capitalist transformations in the southern coast of Ecuador*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

TOXIC TROPICS

Gender, nature and capitalist transformations in the southern coast of Ecuador

Summary

This dissertation focuses on the coastal plains and manglar islands of southern Ecuador that are home to some of the country's largest banana and shrimp plantations. Since the 1950s, the spread of export-oriented monoculture has reconfigured society-nature relations in this region and radically transformed the lives of those living in these spaces. While many chose to leave and join the growing flow of rural out-migrations, those who remained have contributed to the proliferation of different ways of life in the many interstices of large-scale capitalist developments. This dissertation aims to understand how those who remained learned to live in places made toxic and unsafe by the expansion of capitalist relations of production. It specifically focuses on the gendered dimensions of their everyday living strategies and their diverse responses to the changes undergone in their surroundings. Using historical and ethnographic research methods, it traces the stories and lives of rural families in their self-constructed homes and barrios, workers in the fields and in fruit processing plants, small farmers in the foothills of the cordillera and artisanal fisher gatherers in the manglares and seas. By placing their experiences at the heart of this study, I explore the transformative potential of rural people living in toxic landscapes and how gender and social differences, produced and reinforced by capitalist dispossessions, are shaping important changes from below.

My historical reconstruction of the spread of plantations in southern Ecuador and my analysis of people's diverse responses to the changes it has brought contribute to the understanding of the particular ways in which capitalist relations emerge in different contexts and how they articulate and transform rural ways of life. At the same time, it adds new perspectives to this literature by drawing on insights from contemporary academic debates in the environmental humanities and recent explorations in the anthropology of capitalism that create possibilities for addressing multispecies assemblages and capitalisms in the plural.

Chapter 1 provides the context for this study and expands on the ethnographic methods that were employed in the field. It touches on ethical considerations and the importance of learning to listen with respect to one's interlocutors and remain open to the changes these relations may trigger. "The field" is further presented through a brief description of the lowlands and manglares of the southern province of El Oro where most of the research for this dissertation was conducted. Research in the diverse environments of land and sea was conducted to emphasize the importance of nature and nonhumans for the proliferation of different ways of life in these spaces. The dissertation is thus divided into two parts that are each dedicated to an in-depth exploration of the changes undergone in the lowlands and manglares.

Chapter 2 provides a theoretical grounding for the study of rural transformations. It undertakes a brief review of classic debates on agrarian studies and critically engages with Marxist and Foucauldian-inspired studies of capitalism and power. Drawing on the work of feminist scholars, it moves away from broad theories to take notice of that which takes place in the margins or interstices of large-scale capitalist developments. In these spaces where diverse forms of life

coexist and proliferate, women and the places where they live and interact appear as central actors. Against mainstream readings of marginality and toxicity, I build on the insights of feminist scholars to emphasize the agency, logics and transformative potential of people living under capitalism's toxic influence. It is through this lens that my empirical chapters explore the changes undergone in the zona bananera and camaronera of El Oro.

To understand the decisions and actions undertaken by people in the present, chapter 3 reaches back in time to the banana boom and the origins of El Oro's *identidad bananera*. It draws on life stories and archival material to reconstruct the emergence of capitalist relations in the region and the role of the different human and nonhuman actors involved. The memories and stories of those who experienced the replacement of tropical forests and agro-forested fields by banana monoculture appear as central elements for understanding how capitalist relations developed in the coastal lowlands as well as the kinds of strategies that people deployed in their wake, which persist in different forms up to today. They also provide some explanation for people's perception and understanding of the omni-presence of bananeras in their surroundings, their toxicity and their negative effects on the environment and human health. This subject forms the core of chapter 4, which is situated in the present context of toxicity and exploitation in the banana plantation zone. It explores people's different relations to the bananeras and how they learn to assess possibilities for resistance and change. The absence of collective actions against exploitation is explained through an analysis of the everyday strategies that occupy people in their search for a good living on their own terms. Within this context, women's unpaid reproductive labor is central for the maintenance of a sense of belonging and community despite capitalist degradation and alienation. This labor is vital for the ongoingness of life in toxic environments under difficult social and economic circumstances.

Chapter 4 also functions as a bridge between my ethnographic research in El Oro's banana producing zone and the manglar forests located downstream where shrimp is farmed for export. It analyzes the links between these two different areas of capitalist production and how they are connected through toxic streams. As a result of aerial fumigations and increased chemical use on bananeras, the estuaries and manglares downstream contain high levels of dangerous pesticides that have caused severe damage to the shrimp industry, and affected the small economies of artisanal fisher gatherers as well. Capitalist practices are involved in the destruction of vital resources needed for their own success; nevertheless, in the manglar, investments in new technologies have temporarily solved this problem, enabling the shrimp industry to continue its exploitation of nature and labor.

The manglar ecosystem and its importance for small fisher communities in the archipelago of Jambelí is analyzed in chapter 5 through a historical reconstruction of society-nature relations before the advent of shrimp farming in the area. It centers on the local political organizations and common property institutions that were developed by fisher communities to manage their access and use of manglar resources. The experiences of artisanal fisher gatherers and their memories of the past enable our understanding of the multispecies assemblages that made up the socionatural world of the manglar and how they were transformed by state and capitalist interventions. It also shows links between short and long-term memory and the highly diverse responses of small fishers.

Chapter 6 is situated in the present and analyzes the role of the creation of government-community co-management arrangements that granted ancestral communities and small fisher

associations territorial rights over manglar areas. *Custodias* marked new changes for fisher communities with important implications for gender relations and power disputes in the manglar. Combined with the emergence of benevolent forms of capitalism, custodias contributed to the fragmentation of fisher communities and their movements to defend the manglar, enabling the further expansion of state and capitalist interests in the area. Within this context, the challenges faced by fisher communities are analyzed from the perspective of those living on the islands and their gendered experiences of the transformations undergone in the archipelago as a result of private and state-led enclosures of the manglar.

While those who remain in the monocultured plains and manglares of southern Ecuador have not been able to achieve better living and working conditions, it is clear that they have not abandoned their struggle to create a dignified life for themselves on their own terms. In the conclusions (chapter 7), I reflect on the value of placing their stories at the center of contemporary debates on rural transformations and environmental change. In this sense, my dissertation contributes to the range of voices that participate in the production of knowledge and highlights the explanatory power and transformative potential of rural people, their stories and experiences.

GIFTIGE TROPEN

Gender relaties, natuur en kapitalistische veranderingen aan de zuidkust van Ecuador

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de laaglanden en mangroves in de kuststreek van zuid Ecuador waar zich een aantal van de grootste bananenplantages en garnalenbedrijven van het land bevindt. Sinds de jaren vijftig heeft de snelle uitbreiding van deze op de exportgerichte monoculturen geleid tot een reconfiguratie van de verhoudingen tussen de menselijke samenleving en de natuurlijke omgeving. Daarbij veranderde het leven van de bewoners van de rurale gebieden radicaal. Terwijl een deel van deze bevolking besloot weg te trekken en zich aansloot bij de groeiende groep migranten die naar de stad trokken, kozen anderen ervoor om in hun wijken en dorpen te blijven. Op die manier droegen zij bij aan de verspreiding van verschillende manieren van leven in de kieren van grootschalige kapitalistische bedrijvigheid. Dit proefschrift beoogt te begrijpen hoe deze 'blijvers' leerden te leven in gebieden die giftig en onveilig zijn geworden door de expansie van kapitalistische productierelaties. Het richt zich met name op de gender dimensie van de dagelijkse overlevingsstrategieën en de verschillende antwoorden op de veranderingen van deze groepen 'blijvers'. Gebruik makend van historische en etnografische onderzoeksmethodes, traceert de dissertatie de verhalen en levens van de mannen en vrouwen in hun zelfgebouwde huizen en wijken, de loonarbeiders in het veld en de verwerkingsbedrijven, de kleine boeren aan de voet van de cordillera en de traditionele vissers en verzamelaars in de mangroves en op zee. Door hun ervaringen in deze studie centraal te stellen, onderzoek ik de veerkracht van de rurale bevolking die in een giftig landschap leeft. Ik probeer daarbij te begrijpen hoe gender en sociale verschillen, die geproduceerd en gereproduceerd worden in een proces van kapitalistische onteigening, vorm geven aan belangrijke veranderingen van onderop.

De historische reconstructie van de expansie van de exportproductie in het zuiden van Ecuador en de analyse van de verschillende antwoorden op de gevolgen ervan, helpen ons de verschillende vormen van kapitalistische productierelaties, die zich articuleren met verschillende vormen van ruraal leven, beter te begrijpen. Door de analyse te verbinden met hedendaagse academische debatten in de ecologische geesteswetenschappen en recente inzichten van de antropologie van het kapitalisme, kan zij richting geven aan nieuwe perspectieven, die het belang van een multispecies benadering onderstrepen en ons dwingen om het kapitalisme in meervoud te begrijpen, als kapitalismes. De multispecies benadering benadrukt de manier waarop constellaties of assemblages van verschillende levensvormen (op veranderende manieren) met elkaar samenhangen.

Hoofdstuk 1 presenteert de context van deze studie. Het behandelt de etnografische methodes die zijn gebruikt en de ethische overwegingen. Het laat het belang zien van luisteren en open staan voor de nuances die de verhalen van de mensen ter plekke kunnen impliceren. Het geeft een korte beschrijving van de laaglanden aan de kust en de mangroven in de zuidelijke provincie van Ecuador, El Oro, waar het grootste deel van het onderzoek werd verricht en richt zich op de twee verschillende ecologieën van land en zee. Die vergelijking maakt het mogelijk om de verschillende vormen van leven in deze gebieden beter te begrijpen. De dissertatie is vervolgens

verdeeld in twee delen, om deze vormen van leven en hun veranderingen diepgaand te kunnen analyseren.

Hoofdstuk 2 verschaft een theoretische onderbouwing voor de bestudering van rurale transformatie. Het geeft een kort overzicht van de klassieke debatten over agrarische verandering en bespreekt op een kritische wijze studies over kapitalisme en macht die zijn geïnspireerd door de ideeën van Karl Marx en Michel Foucault. Het maakt dan gebruik van de inzichten van feministische onderzoekers, om afstand te nemen van brede maatschappelijke interpretaties en aandacht te geven aan de ontwikkelingen in de marges en kieren van grootschalige kapitalistische productie. In deze marges, waar verschillende levensvormen naast elkaar bestaan, zijn vrouwen en de ruimtes waarin zij leven en met elkaar omgaan, vaak de centrale actoren. Ik baseer me op feministische onderzoekers die tegen algemeen aanvaarde visies ingaan, om de nadruk te leggen op de agency, eigen logica's en het veranderingspotentieel van mensen die leven in situaties van armoede en de milieuverontreiniging van het kapitalisme. Met deze lens exploreren mijn empirische hoofdstukken de veranderingen in de door bananen en garnalenproductie gedomineerde gebieden van El Oro.

Om de hedendaagse beslissingen en activiteiten van de 'blijvers' te begrijpen, gaat hoofdstuk 3 eerst terug in de tijd: naar de glorie tijd van de bananen en de oorsprong van El Oro's bananen identiteit. Het gebruikt levensverhalen en archiefmateriaal om de opkomst van de kapitalistische productierelaties te reconstrueren en de rol van de verschillende menselijke en niet-menselijke actoren te begrijpen. De herinneringen en verhalen van degenen die meemaakten hoe de tropische bossen en kleinschalige landbouw werden vervangen door de monocultuur van bananenvelden zijn cruciaal om de kapitalistische transformatie van de zuidelijke laaglanden te begrijpen en de strategieën die mensen in reactie hierop ontwikkelden. Deze kunnen ook verklaren hoe de bevolking is omgegaan met de dominerende aanwezigheid van de bananenvelden en vooral met de negatieve effecten hiervan op hun gezondheid en de natuurlijke omgeving.

Dit is tevens het thema dat centraal staat in hoofdstuk 4, wat zich richt op de hedendaagse situatie waarin milieuverontreiniging en toxiciteit het centrale element is geworden van het leven in bananen gebieden. Het analyseert de relaties van verschillende bevolkingsgroepen met de bananenplantages en de manieren waarop zij mogelijkheden tot verzet en aanpassen benutten. De afwezigheid van collectieve actie tegen hun uitbuiting kan verklaard worden door te kijken naar hun dagelijkse pogingen om op hun eigen termen tot een goed leven te komen. In deze context, speelt de onbetaalde reproductieve arbeid van vrouwen een centrale rol in het behoud van een gevoel van belonging en gemeenschap ondanks de kapitalistische milieuverontreiniging en vervreemding. Deze arbeid is cruciaal voor de continuering van leven in een giftig milieu onder moeilijke sociale en economische omstandigheden.

Hoofdstuk 4 vormt ook een brug tussen mijn etnografische onderzoek in El Oro's bananen sector en de mangrove gebieden aan de kust waar garnalen worden geproduceerd voor de export. Het analyseert de verbindingen tussen deze twee verschillende gebieden van kapitalistische productie. Zij worden speciaal verbonden in de vorm van giftige verontreiniging. Door toenemende besproeiing van de bananenplantages en het gebruik van pesticiden bevatten de rivieren en delta's hoge niveaus van chemicaliën die grote schade toebrengen aan de garnalenindustrie. Desondanks hebben de grootschalige garnalen bedrijven nieuwe technologische oplossingen gevonden, die hen in staat stellen om de uitbuiting van arbeid en

natuur voort te zetten. Dit raakt echter ook de economische situatie van de traditionele vissers en verzamelaars. De verontreiniging vernietigt hun cruciale hulpbronnen.

Hoofdstuk 5 analyseert het mangrove ecosysteem en haar belang voor kleine vissersgemeenschappen in de archipel van Jambelí. Het geeft een historische reconstructie van de relaties tussen samenleving en natuur vóór de komst van de garnalenteelt in het gebied. Het benadrukt de lokale politieke organisaties en instituties die het collectieve eigendom beheerden en die waren opgezet om de toegang van de gemeenschappen tot de mangroves te garanderen. De ervaringen van visser-verzamelaars en hun herinneringen maken het mogelijk de multispecies assemblages in de mangroves te begrijpen. Zij werpen ook licht op de veranderingen die ontstonden door de interventies van de staat en kapitalistische ondernemingen. Het laat ook het verband zien tussen korte- en lange-termijn herinneringen en de daaruit volgende sterk verschillende reacties van kleinschalige vissers.

Hoofdstuk 6 onderzoekt vervolgens de gevolgen van hedendaagse vormen van co-management onder invloed van de staat. Dit co-management geeft traditionele gemeenschappen en associaties van kleinschalige vissers het beheer en territoriale rechten over de mangrove bossen. Deze custodias betekenden grote veranderingen voor vissersgemeenschappen met grote gevolgen voor genderrelaties en machtsverhoudingen. Terwijl zij gezien kunnen worden als het resultaat van nieuwe, meer vriendelijke vormen van kapitalisme en staatsingrijpen onder invloed van de garnalen bedrijven, dragen de custodias soms toch bij aan de fragmentatie van de gemeenschappen en de sociale bewegingen die de mangroves proberen te beschermen. Dit leidt weer tot een verdere expansie van de staat en kapitaal in de eilandgemeenschappen. De uitdagingen die de gemeenschappen hierbij ondervonden worden geanalyseerd vanuit het perspectief van de bewoners van de eilanden. Daarbij ligt de nadruk op de gender elementen van de transformatie die het resultaat zijn van de vernietiging van de mangrovebossen.

Terwijl degenen die zijn 'gebleven' in de monoculturele laaglanden en mangroves van zuid Ecuador er meestal niet in zijn geslaagd betere leef- en werkomstandigheden te bewerkstelligen, is het duidelijk dat zij hun pogingen voor een waardig leven op hun eigen termen niet hebben opgegeven. In de conclusies (hoofdstuk 7) bespreek ik het belang van het centraal stellen van hun verhalen in hedendaagse debatten over rurale en ecologische verandering. Het laat zien dat mijn proefschrift ruimte laat aan de veelheid van stemmen die deelnemen aan de productie van kennis. Het benadrukt de verklarende kracht en potentieel van verandering van de rurale bevolking en haar verhalen en ervaringen.

TÓXICOS TRÓPICOS

Relaciones de género, naturaleza y transformaciones capitalistas en la costa sur del Ecuador

Resumen

Esta investigación se centra en las planicies costeras del y los manglares del sur del Ecuador donde se encuentran algunas de las más grandes plantaciones bananeras y camaroneras del país. Desde los años cincuenta, la rápida expansión de estos monocultivos para la exportación ha contribuido a la reconfiguración de las relaciones entre la naturaleza y la sociedad en esta región, transformando radicalmente la vida de quienes habitan en espacios rurales. Ante esta situación, mientras una parte de la población rural decidía sumarse a la creciente ola de migración campocidad, otra parte eligió permanecer en sus barrios y comunidades, contribuyendo a la proliferación de distintos modos de vida en los múltiples intersticios abandonados por los proyectos de modernización capitalista impulsados desde el estado. Este trabajo busca entender como *los que se quedan* desarrollan estrategias y aprenden a vivir en lugares transformados en espacios tóxicos e inseguros por la expansión de relaciones de producción capitalistas. Se enfoca de modo particular en las estrategias cotidianas de supervivencia desarrolladas por las poblaciones rurales en relación a su entorno y cómo estas estrategias son atravesadas por las distintas formas de entender las relaciones de género en distintos contextos rurales.

Utilizando métodos históricos y etnográficos, esta investigación reconstruye las historias y las vidas de familias rurales que ocuparon tierras en los intersticios de los monocultivos para construir barrios y comunidades; de trabajadores y trabajadoras de las plantaciones y las plantas procesadoras de alimentos; de campesinos y campesinas que viven a los pies de la cordillera y de pescadores y pescadoras artesanales que viven y trabajan en los mares y manglares de la costa sur del país. Al poner sus historias en el centro de este estudio, mi trabajo explora la potencialidad transformadora de las poblaciones rurales y muestra la importancia que tienen sus testimonios para entender el rol de las desposesiones capitalistas en la producción de diferencias sociales y de género, y cómo a su vez estas formas se subvierten y transforman desde abajo.

La reconstrucción histórica de la expansión del monocultivo para la exportación en el sur del Ecuador y el análisis de las diversas respuestas asociadas a estos cambios contribuyen a una mayor comprensión de las distintas formas en que emergen las relaciones capitalistas en cada contexto, a menudo articulándose con las economías rurales. Este estudio, a su vez, suma nuevas perspectivas a la literatura al combinar hallazgos de debates académicos en el campo de las humanidades ambientales y exploraciones más recientes en la antropología del capitalismo que apuntan hacia la importancia de un enfoque multiespecies y de pensar en capitalismo en el plural. La investigación indaga en los diversos ambientes de la tierra y el mar con el fin de enfatizar la importancia de la naturaleza no humana para el sustento de los distintos modos de vida rurales que persisten en estos espacios. Es por esta razón que el manuscrito se divide en dos partes dedicadas, cada una a su vez, en una exploración más a profundidad de las transformaciones ocurridas entre las poblaciones rurales del campo y del mar.

El primer capítulo del manuscrito presenta el contexto para este estudio y detalla los métodos etnográficos utilizados en el campo. Aborda las consideraciones éticas de trabajar con poblaciones vulnerabilizadas y la importancia de aprender a escuchar sigilosamente a

nuestros/as interlocutores, permaneciendo abierta a los cambios que pueden sobrevenir a partir de estos encuentros. Se introduce “el campo” de estudio a través de una breve descripción de las planicies costeras y manglares de la provincia de El Oro donde se desarrolló la mayoría de la investigación para este trabajo.

El capítulo 2 presenta el marco teórico que se utilizó para analizar las transformaciones rurales a la luz de la expansión del estado y el capital en el territorio. Presenta un breve resumen de algunos debates conocidos en los estudios rurales y aborda críticamente trabajos más recientes inspirados en una lectura marxista y Foucauldiana del capitalismo y el poder. Inspirada en el trabajo de teóricas feministas, mi propia investigación se aleja de las grandes teorías para prestar mayor atención a aquello que sucede en los márgenes o intersticios de los grandes desarrollos capitalistas/estatales. En estos espacios donde diversas formas de vida coexisten y proliferan, las mujeres y los espacios en los que interactúan y desarrollan sus actividades cotidianas aparecen como protagonistas de importantes cambios sociales. En contra de lecturas convencionales acerca de la marginalidad y la toxicidad, este trabajo se inspira en ideas desarrolladas por académicas feministas que subrayan la agencia, la lógica y el potencial transformador de quienes viven bajo la influencia tóxica del capitalismo. A través de este lente teórico, los capítulos empíricos exploran las transformaciones ocurridas desde mediados del siglo pasado en la zona bananera y camaronera de El Oro.

Para entender las decisiones y las acciones que emprenden las poblaciones rurales en el presente, el capítulo 3 retrocede en el tiempo a la época del boom bananero y a los orígenes de la construcción de una identidad bananera en la provincia de El Oro. Combina historias de vida, materiales de archivo y una extensa revisión literaria para reconstruir la emergencia de relaciones capitalistas en la región y el rol de distintos actores humanos y no humanos involucrados en estos cambios. Las memorias y las historias de quienes vivieron el desplazamiento de los bosques tropicales y los poli-cultivos por la expansión del monocultivo de banano aparecen como elementos centrales para entender cómo emergen y se reproducen las relaciones capitalistas en las planicies costeras, así como las distintas estrategias que se desplegaron para hacer frente a sus efectos más dañinos. También proveen alguna explicación para entender como las personas perciben la omnipresencia de las bananeras en su entorno, su toxicidad y sus efectos negativos en el ambiente y la salud humana. Estos temas se estudian con mayor profundidad en el capítulo 4 que está situado en el presente contexto de toxicidad y explotación en la zona bananera. Explora las distintas maneras en que las personas se relacionan con las plantaciones y como aprenden a evaluar las posibilidades que existen para resistir y promover un cambio. La ausencia de acciones colectivas en contra de la explotación laboral y de la contaminación de la naturaleza se explica a través de un análisis de las estrategias cotidianas que ocupan a las personas en su día a día para alcanzar un buen vivir bajo sus propios términos. En este contexto, el trabajo reproductivo de las mujeres ocupa un lugar central para la recreación y el mantenimiento de un sentido de pertenencia y comunidad más allá de la degradación y la alienación capitalistas. Esta labor es vital para la continuidad de la vida en ambientes tóxicos en circunstancias económicas y sociales cada vez más complicadas.

El capítulo 4 funciona como un puente entre mi investigación etnográfica en la zona bananera de El Oro y los bosques de manglar ubicados río abajo donde se siembra camarón para la exportación en grandes piscinas artificiales. Analiza los nexos entre estas dos distintas áreas de producción capitalista y cómo están conectadas por medio del intercambio de flujos tóxicos. Como resultado de las fumigaciones aéreas y el uso incremental de agroquímicos en las bananeras, los esteros y

manglares del archipiélago de Jambelí concentran altos niveles de peligrosos pesticidas que contaminaron las piscinas y provocaron grandes pérdidas para la industria camaronera. Esta contaminación afectó a su vez a las pequeñas economías de las comunidades de pescadores y pescadoras artesanales. Este capítulo muestra como las prácticas capitalistas están implicadas en la destrucción de recursos vitales necesarios para asegurar la producción y acumulación de capital. Sin embargo, en lugar de frenar su destrucción, en el manglar, empresarios camaroneros invirtieron en nuevas tecnologías que resolvieron temporalmente este problema, permitiendo la explotación continua de la naturaleza y el trabajo.

El ecosistema manglar y su importancia para las pequeñas comunidades pesqueras en el archipiélago de Jambelí se analiza en el capítulo 5 a través de una reconstrucción histórica de las relaciones sociedad-naturaleza que existían antes de la llegada de las camaroneras a la zona. Se centra en las organizaciones políticas a nivel local y las instituciones de propiedad comunal que fueron desarrolladas por las comunidades pesqueras con el fin de manejar su uso y acceso a los recursos del manglar. Las experiencias de estas comunidades y sus memorias del pasado nos ayudan a entender los distintos ensamblajes multiespecies que conformaron el mundo sacionatural del manglar antes de la llegada de las camaroneras y que fue radicalmente transformado por las intervenciones del estado y los desarrollos capitalistas. También muestra los vínculos entre la memoria larga, la memoria corta y las diversas respuestas de las comunidades pesqueras ante el avance de las relaciones capitalistas en sus territorios.

El capítulo 6 se sitúa en el presente y analiza el rol de la creación de acuerdos de manejo del manglar entre el gobierno y las comunidades que otorgan por primera vez derechos territoriales sobre el manglar a las comunidades ancestrales y los usuarios y usuarias tradicionales del manglar. Estos acuerdos, conocidos comúnmente bajo el nombre de *custodias*, marcaron nuevos cambios para las comunidades pesqueras y tuvieron importantes implicaciones para las relaciones de género y las disputas de poder en el manglar. Combinado con la emergencia de un capitalismo benevolente propiciado por nuevos empresarios del camarón, en algunos casos, las *custodias* contribuyeron a la fragmentación de las comunidades pesqueras y de los movimientos para la defensa del manglar, permitiendo la mayor expansión de los intereses del estado y del capital en las islas. Los retos que enfrentan las comunidades pesqueras son analizados desde la perspectiva de quienes viven en las islas y sus experiencias encarnadas y atravesadas por el género de las transformaciones ocurridas en el archipiélago como resultado de las desposesiones y encierros promovidos por el estado y el sector privado en el manglar.

Pese a que la población que permaneció en las planicies mono-cultivadas y los manglares intervenidos de la costa sur del Ecuador no han logrado mejores condiciones de vida y trabajo, está claro que no han abandonado su lucha por construir una vida digna en sus barrios y comunidades bajo sus propios términos. En las conclusiones (capítulo 7), reflexiono sobre la importancia y el valor de poner estas historias y luchas cotidianas en el centro de debates contemporáneos sobre las transformaciones rurales y los cambios ambientales. En este sentido, este manuscrito contribuye a abrir el abanico de voces que participan en la producción del conocimiento y subraya el poder de explicación y el potencial de transformación de las poblaciones rurales, de sus historias y experiencias.